

Valihora István

A MAI PALICS

Szabadka közvetlen közelében, a várostól mindössze 8 kilométerre terül el Palics fürdőhely, s közelségénél, valamint természeti adottságainál fogva az észak-bácskai város lakossága különleges figyelmet tanúsít iránta. Vonzása különösen megnövekedett a múlt század közepe óta, amikor hivatalosan is fürdőhellyé nyilvánították és megkezdődött kiépítése, majd a nyolcvanas években megszervezett és hagyományossá vált palicsi nagy tornaversenyek idején, továbbá a század eleji építkezéseket követően is igen népszerű volt. A két világháború közötti időszakban megtorpant fejlődése.

A felszabadulás után felpezsdült az élet Palicson, benépesültek a sétányok, a vendéglők, a strandok, és szervezett gyógyüdültetés folyt, de az elkövetkező negyed évszázad alatt csak néhány, nem túlságosan jelentős beruházás történt, mint például a szabadtéri színpad, a nagy strand vízparti vendéglőjének építése és kabinjainak felújítása, majd létrehozták az állatkertet, a sportparkot és a víkendtelepet. Önkéntes munkával felépült a Sport Szálló. Mindez úgyszólván ösztönszerűen, rövidebb vagy hosszabb távú fejlesztési tervek és programok kidolgozása nélkül folyt.

Időközben tönkretette a tavat az ipar és a város fejlődése, ugyanis ez utóbbival párhuzamosan nem fokozódott a Palicsi-tóról való gondoskodás. Az ipari szennyvíz és a város szennyvize, amelyet csak kisebb nádas szűrt meg, közvetlenül a Palicsi-tóba ömlött. Az 1971 májusában bekövetkezett nagyméretű halpusztulás felrázta közönyéből a várost, s hosszú idő után újra érdeklődésének homlokterébe került az akkor már alaposan eliszaposodott tó, amelyet addig sokan — némi túlzással — Vajdaság gyöngyének neveztek.

A község dolgozói és polgárai a tó felújítása mellett döntöttek, és finanszírozása érdekében megszavazták a helyi járulék bevezetését. Lecsapolták a tavat, majd miután kiszáradt, eltávolították belőle a több évszázad alatt felgyülemlett iszapot, szennyvíztisztítót építettek partján és több mint fél évtized múltán újra feltöltötték vízzel. Ezt meg-

előzően felújították a facölöpökön nyugvó női strand épületét. A helyi járulékból még csak annyira futotta, hogy kívülről rendbehozták a Vigadó, a Bagolyvár és a Lujza-villa elhagyott és az enyészetnek átengedett épületét. Nem került sor azonban a mentési munkálatok idején lebontott sárfürdő és a tájjellegű Nádas Szálló, továbbá a férfistrand, a sportpark strandján levő mólók és a mólókból formált uszoda, valamint a tobogán ujjáépítésére. A tó felújítási munkálatain ifjúsági brigádok is dolgoztak, szövetségi jellegű munkavállalás keretében, s e célból 350 férőhelyes építőtábor épült.

A nagyszabású, környezetvédelmi jelentőségű vállalkozás, amelyet Szabadkán az évszázad akciójának neveztek el, legfontosabb mozzanata a szennyvíztisztító kiépítése volt. Csak az építés első szakaszára tellett a rendelkezésre álló eszközökből, azaz, csak ideiglenesen megfelelő teljesítőképességű szennyvíztisztító épült, vegyi tisztítóberendezés nélkül. Utóbb kiépítették a tervben előirányzott peremcsatornát is, amely elvezeti a részben megtisztított vizet a Körös-patakba a Palicsi-tó megkerülésével a Ludasi-tó északi részén keresztül, ami ez utóbbi romlásához vezetett. Időközben bizonyos javulás következett be az ipari szennyvíz elsődleges tisztításában, de korántsem kielégítő a helyzet. A mentési munkálatokat követő években is volt tömeges halpusztulás, de immár néhány éve nem fordult elő, nevezetesen a peremcsatorna kiépítése óta.

A Palicsi-tótól néhány kilométerre elterülő Ludasi-tó, több száz hektáros nádrengetegével sokáig a költöző madarak egyik jelentősebb pihenőhelye volt, és bizonyos túlzással Közép-Európa legnagyobb madárrezervátumának nevezték. Az utóbbi évtizedekben sokat veszített jellegéből, mert környékét felszántották a partjáig, engedély nélküli építkezés folyt a közvetlen közelében, és a beleömlő szennyvíz is kárt tett benne, akárcsak a kellő felügyelet és gondoskodás hiánya.

A Palicsi-tó mentési munkálatainak idején a város és a fürdőhely közötti villamosjáratot autóbuszközlekedés váltotta fel. Utóbb az úgynevezett áramkölcson terven felül befolyt eszközeiből felújították és kibővítették az E5-ös nemzetközi út Szabadka és Palics közötti szakaszát. Ezzel lényegesen javult a közlekedés, míg az utasszállítás csak részben.

Elkészült Palics és a tó környékének területrendezési terve is, de eszközök hiányában nem került sor a teljesítésére.

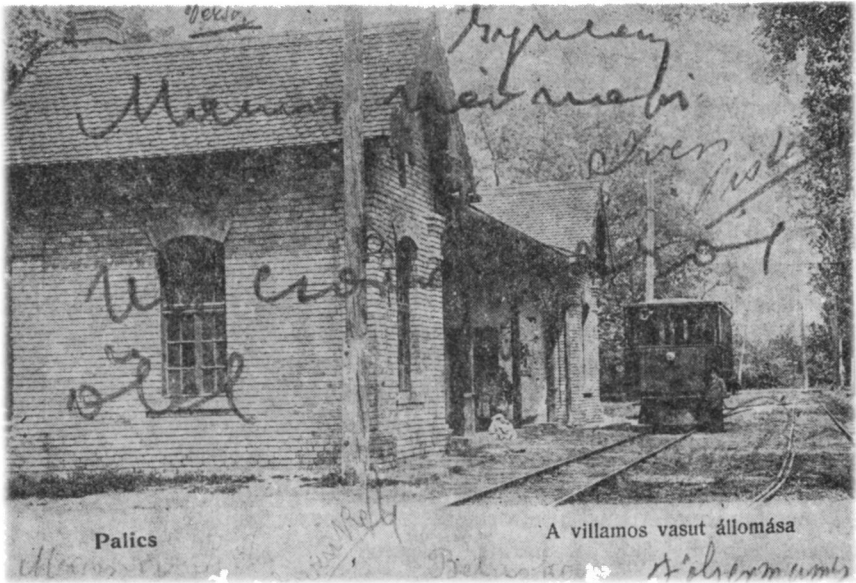
A felsoroltak után a szabadkai Palics Vendéglátóipari és Idegenforgalmi Munkaszervezet palicsi Paligo Palus társult munka alapszervezete községi határozattal megbízást kapott a Palicsi- és a Ludasi-tóról való gondoskodásról, de csak általános megfogalmazásban. Nem készült fejlesztési terv és program, a fürdőhelyen nem volt olyan tartalom, amely a várokozásoknak megfelelően visszacsalogatta volna a szabadkaiakat a Palicsi-tó partjára és fellendítette volna az idegenforgalmat.

A Paligo Palus tmasz-ban felmérték a lehetőségeket, amelyek több kihasználatlan adottságon alapulnak. A természeti adottságok közül a legjelentősebb a Palicsi-, a Ludasi- és a Vér-tó (az utóbbit később elne-

vezték az Ifjúsági Brigádok tavának), továbbá a Ludasi-tavon áthaladó Körös-patak, a három tavat összekötő csatorna, a Palics—Horgos homokvidék és az azt övező, környezetvédelmi és vadászati szempontból jelentős erdővidék. A Palics—Ludas idegenforgalmi övezetnek kitűnő földrajzi fekvése van, egyrészt, mert a város közelében terül el, másrészt, mert mellette halad el Európa egyik legjelentősebb ütőere, az E5-ös nemzetközi út, amely észak—déli irányban vonul. Vele párhuzamosan ugyanilyen jelentőségű vasútvonal van. Mindkettőhöz fontos keleti, illetve nyugati irányú elágazások csatlakoznak, s 12, illetve 23 kilométerre határátjárók vannak. A fürdőhelyet a nemzetközi út választja el Palics településtől, amely a tó felújítása óta háromszorosára növekedett, és mintegy tízezer, túlnyomórészt fiatal, nagy produktivitású és átlagon felüli képzettséggel rendelkező lakosságával nagy hatást gyakorolhat a fürdőhely arculatának kialakítására. A fejlődés jelentős tényezője lesz hamarosan a Tisza—Palics-csatorna, amelynek vize öntözésre és a halaszvizek minőségének javítására is felhasználható lesz majd.

Ebben az övezetben a felsorolt létesítmények mellett a Paligo Palus tmsz-nak többek között három, összesen mintegy 200 férőhelyes szállodája (kútbaesett egy 350 férőhelyes korszerű szálló építésének terve), halászatra és sporthorgászatra alkalmas több halaszvíze, három kisebb vendéglője, kertészete, a Palics jelképévé vált víztornya, néhány borozója van. Az övezetben mintegy félezer, túlnyomórészt magántulajdonban levő víkendház, párját ritkító állatkert, a Palics Ifjúsági Sportegyesület tulajdonában levő sportpark (egy tucatnyi sportpálya és kisebb stadion), felderítők otthona, moziépület, egészségház, posta, községi reprezentatív villa, az evezőklub csónakháza, a vitorlásklub épülete állt a fejlődés szolgálatában és több sportklub is tevékenykedett.

A tóparti létesítmények, a vízfelület, a sporttevékenység és sportüdülés, valamint idegenforgalom és vendéglátóipar fejlesztésére kötelezték a Paligo Palus tmsz-t, amely státusánál, anyagi helyzeténél és kádërösszetételénél fogva nem volt képes az adottságoknak megfelelően fejleszteni a Palics—Ludas idegenforgalmi övezetet. Időközben lanyhult a községi tényezők érdeklődése a fürdőhely iránt, annak ellenére, hogy a község dolgozói és polgárai nagy reményeket fűztek fejlesztéséhez a mentési munkálatok előtt és idején. A felújítástól a nyolcvanas évekig helyzetfelmérést végeztek a Paligo Palus tmsz-ban és a fejlesztés fő irányvonalának keresésével párhuzamosan konkrét tevékenység folyt sokat ígérő eredményekkel. Felélenkültek a vízisportok, az evezés, és a vitorlázás és megtelepült Palicsra a rendkívül aktív, országos viszonylatban is figyelmet érdemlő könnyűbúvárklub, viszont móló híján eltűnt Palicsról a versenyzás és a vízilabda. A tmsz és a klubok hozzáálltak a közös fejlesztési tervek készítéséhez. Községi jellegű kezdeményező bizottság alakult a vízisportok otthonának építésére, s kétévi kemény munkával elkészítette, az adottságok felmérését az időjárási viszonyok ötven évre visszamenőleg történő elemzésével, majd elkészült az otthon vázlatterve is. Megtelepedett ezenkívül Palicsra a cselgáncs; a Vigadó

A palicsi villamosmegálló a századfordulón

elhagyott első emeleti helyiségeiben cselgáncs és sportüdülési központ jött létre önkéntes munkával, s a legkorszerűbb tudományos vívmányokon alapuló szakmunka folyik. E sportszervezetek évente több ezer vendégnapot hoztak a fürdőhelynek. Megkezdődött az ifjúsági építőtábornál fűtőhévvezeték kihasználása, rekreációs célokra szánt nyitott és fedett hévízes medencék építésének elkezdésével. Az Agros-tours utazási irodát áthelyezték Palicsra és felélénkítették tevékenységét. Kialakult a víz gazdasági és rekreációs célokra való felhasználásának koncepciója. A sportüdülés fejlesztése és a strandolás tartalmasabbá tétele érdekében a tmsz támogatta a múlt századbeli palicsi sportjátékok felújítását. Ez a szervezett, Palicsi Olimpia elnevezésű tevékenység tartományi és szövetségi elismerésben részesült. A művelődési szervezetekkel és intézményekkel felvett kapcsolatok eredményeként a Vigadó alagsorában, árusítással egybekötött, állandó képzőművészeti tárlatot nyitottak. Fokozódott az épületekről való gondoskodás, fellendült a kertészet, és fejlődésnek indult a magtermesztés. Gyarapodtak a szórakozási lehetőségek, népszerű lemezklubot rendeztek be a Vigadó épületében, játszótér épült és számos más tartalommal bővült a fürdőhely élete. Az ifjúsági építőtábornak a nyári munkavállalások közötti időszakban helyet kapott a tartományi jellegű, természetbeni iskola. A fürdőhely számos szövetségi és több nemzetközi sportrendezvény, országos jellegű munkássportjáték, tanulmányi kirándulások és más rendezvények színhelyévé vált.

A legjelentősebb erőfeszítés a Palics—Ludas és környékének természetvédelmi övezetté való nyilvánítására és a fenntartásához szükséges munkaszervezet létrehozására irányult. A törekvések sikerrel jártak, a Pa-

ligo Palus tmsz javaslatára tartományi törvénnyel védett övezetté nyilvánították Palicsot és Ludast, majd a Paligo Palus tmsz kivált a szabadkai Palics munkaszervezetből és az állatkerttel való egyesülés után létrejött a Palics Munkaszervezet, Állatkert és Palics—Ludas Természetvédelmi Övezet elnevezésű idegenforgalmi és vendéglátóipari munkaszervezet. Ezzel párhuzamosan pénzalapot létesítettek az elhanyagolt palicsi épületek tatarozására és az övezet fejlesztésére. Eszközforrása a szesz és alkoholmentes italok községi forgalmi adójának ötven százaléka, ami két évvel ezelőtt évi mintegy 80 millió dinárt tett ki, továbbá az új palicsi szálloda építésére szánt és a szabadkai Hitelbankban lekötött, mintegy 70 millió dinár. A befektetésekről megfelelő program alapján dönt az alap igazgató bizottsága, amelyben helyet kaptak a községi képviselő-testület, a községi szakszervezeti tanács, a közművesítési munkaszervezet, a palicsi helyi közösség, az építészeti titkárság, a városrendezési, valamint a műemlékvédelmi intézet, a társult kereskedelmi munkaszervezet, a környezetvédelmi tanács képviselői. Köteles évi jelentést adni a községi képviselő-testületnek. Sajnos, immár két éve megfelelő távlattervek és hosszú távú programok nélkül folyik a pénzalap eszközeinek felhasználása, ugyanis az új munkaszervezet nem terjesztett be elfogadható elképzeléseket a Palics—Ludas természetvédelmi övezet fejlesztéséről. Talaly a Végrehajtó Tanács az egyik erről szóló változatról is elmarasztaló véleményt mondott, és úgy döntött, hogy megfelelő terv híján is engedélyezi a pénzalap eszközeinek felhasználását a Jezero Szálló tatarozására. Az ideiglenes finanszírozás az idén is folytatódott átfogó, hosszú távú tervek és programok nélkül, a Palics Munkaszervezet által benyújtott évi beruházási terv alapján, amely a Bagolyvár, a Lujza-villa, a vitorlásklub, a Vigadó épületének részbeni tatarozását, a női strand vízbe dőlt nyugati szárnyának felújítását, a vikendtelep rendezését és az egyik hévizes medence építését irányozza elő. Időközben terven kívül sor került a sportpark közvilágításának, vízvezetékének, utainak és parkolóhelyének rendezésére a május elsejei, tartományi jellegű ünnepek kapcsán.

Mindez bizonyos fokú változás benyomását kelti, de a fejlesztés nem korlátozódhat a tatarozásra szánt pénzeszközök felhasználására, hanem sok más átfogó intézkedésre van szükség, mert koránt sincsenek kihasználva az adottságok és a lehetőségek, jóllehet az utóbbi időben újra fokozódott a társadalmi tényezők érdeklődése a Palics—Ludas természetvédelmi övezet fejlesztése iránt. Egyöntetű vélemények szerint akkorák a lehetőségek, hogy kihasználásuk sokban hozzájárulna Szabadka gazdaságának gyorsabb fejlődéséhez. Ezzel ellentétben bizonyos visszafejlődésnek vagyunk tanúi. Az új munkaszervezet amúgy is kicsiny vezetői káderállománya alaposan megfogyatkozott, az Agros-tours utazási iroda csak formálisan létezik, hogy a csapatmunka és azon túlmenően a marketing hiányát ne is említsük. Egyszemélyi igazgatás folyik, visszafejlődés tapasztalható a vizek kihasználása, a növénytermesztés és a beruházási eszközök felhasználása terén is. Háttérbe szorult a sport és a

sportüdülés fejlesztése, holott elsősorban az volt Palics arculatának jellemzője. Ezt már a néhány évvel ezelőtt folytatott programviták alkalmával minden tényező egyértelműen megállapította. Ezért más szubjektív tényezők programjait és azok fejlesztését is be kell iktatni a fejlesztési tervekbe és programokba. A Ludasi-tóról úgyszólván említés sem esik a fejlesztési tervek kidolgozásakor.

A legnagyobb fogyatékoság a fejlesztési koncepció, a mindent átfogó és fejlődést hozó elképzelések és az azon alapuló hosszú és rövidtávú tervek és programok hiánya. Végző ideje beszüntetni a kísérletezést, a gyakori koncepcióváltoztatást, a munkacsoportok és egyének pillanatnyi hangulatától függő tervkészítést, a szakavatott csapatmunkával kell kidolgozni a terveket. Örvedetes jelenség, hogy megkülönböztetett figyelmet szentelnek Palics fejlesztésének a társadalmi tényezők és a pénzalap igazgató bizottsága, de sokkal örvedetesebb lenne, ha nem kívülről kellene meghatározni a fejlődés irányvonalát, hanem ha azt a munkaszervezet nyújtaná be jóváhagyásra a községi képviselő-testületnek. Ez utóbbira azért van szükség, mert a munkaszervezet általános érdekű természeti adottságokról való gondoskodással van megbízva. Ezt dolgozóinak és vezetőinek körében is tudatosítani kell. A természet adta, valamint a szubjektív lehetőségek (sport és sportüdülés) kihasználását, illetve kibontakozását kell elősegítenie ennek a munkaszervezetnek, elsősorban a dolgozók és a polgárok szabad idejének tartalmasabb eltöltése, pihenése és üdültetése érdekében, ami végző soron munkaképességük és vitális funkcióik javítását, meghosszabbítását is szolgálja, s ez általános társadalmi érdek. Ezt mi sem bizonyítja jobban, mint hogy a Palics Munkaszervezet jelentős eszközöket kap különböző öngazgatási érdekközösségektől szabad munkacsere útján az üdültetésre szánt területek, az állatkert stb. fenntartására, karbantartásra és felszerelés vásárlására.

Az átfogó fejlesztési tervek és programok kidolgozásának meggyorsításával és társadalmasításával párhuzamosan változásokra van szükség az egyébként ideiglenes jellegű említett pénzalap igazgatását illetően is, nevezetesen össze kell hangolni a küldöttrendszer alapelveivel, és a fejlesztési programokról a végleges döntést a községi képviselő-testület hatáskörébe kell helyezni.

A tervezést a természetvédelmi övezet határainak megjelölésével, a biogeográfiai, sportolási és sportüdülési, művelődési, szórakozási és gazdasági lehetőségek és a társadalmi érdekek számbavételével, az adottságok és a teendők csoportosításával és az azon alapuló tervek, programok és munkafeladatok meghatározásával, a marketing megalapozásával és a mindennek megfelelő számú és képzettségű káderek odairányításával kell kezdeni. Kizárólag ezen az úton lehet eljutni a fejlesztés alapelveinek kidolgozásához, tervekké és programokká való átváltásához.

Végül felvetődik a kérdés, hogy ez a munkaszervezet miért nem foglalja el logikus helyét az Agros mezőgazdasági és élelmiszeripari összetett munkaszervezetben a fürdőhely és az agráripari társulás, Szabadka gyorsabb fejlődése érdekében?